

פנינים יקרים

לקט אמרים מגאוני וגדולי ישראל
לפרשיות השבוע לחגים ומועדים ועוד

א

מאת

האדמו"ר רא"ם אלתר מגור
האדמו"רים מזורקה ומאמשינוב
הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין

הוצאת „נצח" תל-אביב

תשט"ו

נדפס בישראל
כל הזכויות שמורות

דפוס "יהלום" ת"א

ספריית „פנינים“, שתופיע אי"ה בקביעות
בהוצאת „נצח“ — מטרתה להפיץ בקרב
קהל הקוראים, מבחר אמרות של גדולי
ישראל בתקופות שונות, על התורה, החגים
והמועדים. להט דבריו של כל אחד
מרבתינו זצ"ל, יופיע בנפרד, והקורא יוכל
להתייחד עם כל אחת מהאישים הדגולים
האלה, הניבטים באספקלריה של אמרותיהם.

הספר שלפנינו כולל את אמרותיהם של
האדמו"ר מגור, האדמו"רים לבית וורקי
ואמשינוב, והגר"מ שפירא מלובלין זצ"ל.

הארמו"ר הרב"מ אלתר מגור

קובץ ע"י א. מלקט

אוצר החכמה

אוצר החכמה

1517

בראשית

1234567 אה"ח

— 3 —

אמה. שלש מאות זה ש' חמשים נ' שלשים ל', וזהו לשון תפלה ותורה.

*

וישת מן היין וישכר (בראשית ט' כ"א) — קשה איך מגיע אל איש כנח שישתכר וגם קשה הלשון מן היין בהא הידיעה. אלא קודם המכול היה האדם חזק יותר ואחר-כך נחלש ונח לא ידע ^{אוצר החכמה} על כך ושתה מן היין בה"א הידיעה, היינו מאותו שהיה רגיל לשתות תמיד ומכיון שנחלש האדם השתכר.

*

וימת תרח בחרן (בראשית י"א ל"ב) מדייק רש"י שתרח חי עוד הרבה זמן לאחר הליכת אברהם. ואמר מה דאיתא בגמרא על חזקיהו המלך שגירר עצמות אביו ויש במפרשים שהוציא מעצמו עצמיות אביו שבו. וזהו גם באברהם שהמית חלק אביו שבו לפני שיצא ולכך נאמר וימת תרח בחרן.

0234567

*

מדרש רבה ריש פרשת נח דורש את הפסוק: וכית צדיקים יעמוד על נח ואמר דכנראה נדרש זה גם על שם, דצדיקים לשון רבים.

*

המדרש-רבה (לך לך פר' מ"ט) אומר שאאע"ה אחרי שהיו האורחים אוכלים אמר להם לברך. קשה מדוע לא אמר להם לברך קודם האכילה, אלא את התורה יוכל נכרי גם כן לקיים אבל הדינים מי"ג מידות התורה הם נתנו רק לישראל, והגמרא (ברכות ל"ה) לומדת את הדין של ברכה לפנייה מק"ו.

*

וירא

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם (בראשית י"ח ה') — וברש"י בתורה נביאים וכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא, הכוונה שהלימוד הוא הסעדתא דלבא כי פת הוא בגימטריא תלמוד.

*

ושרה שומעת פתח האוהל והוא אחריז (בראשית י"ח י') — ובמדרש והוא אחריז זה ישמעאל שעמד שם מפני היחוד. קשה, האם היה ישמעאל צדיק גדול כל-כך עד שלא רצה כי שרה תתיחד עם המלאך? אלא דאיתא בגמרא לחד מאן דאמר דאם קנא לה הבעל ובאמת לא חטאה, אם לא היתה יולדת עד עתה יולדת, ומזה פחד ישמעאל, שמא יקנא אברהם לשרה מן המלאך וכיון שלא חטאה ממילא תלד וזאת הרי לא רצה.

*

ותצחק שרה בקרבה (בראשית י"ח י"ב) — ואח"כ כתיב למה זה צחקה שרה וכו' ותאמר לא צחקתי, ונראה ח"ו כשקר, אלא באמת היתה זו מחשבה דקה מן הדקה בעמקי הלב, שגם שרה לא עמדה עליה, אבל לגבי הקב"ה איתא במדרש (ב"ר פרשה ט') עד שלא נוצרה מחשבתו של אדם הקב"ה יודע מה בלבו.

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי (בראשית כ"ב ז') — המדרש מוסיף „כדי שיתמלא עליו רחמים". לכאורה קשה הרי יצחק הלך לעקידה בשמחה למה זה ביקש לעורר רחמי אביו? אלא יצחק רצה שאביו ישחטנו בעודו מלא אהבה ורחמים ולא מתוך אכזריות, כדי שהמצוה תהיה בשלמות. ולזה מתכוין המדרש: היו עיניו של אברהם מורידות דמעות מרחמנות של אב, ואף על פי כן הלב שמח לעשות רצון יוצרו.

במסכת סופרים פרק כ"א איתא, האדם הגדול בענקים זה אאע"ה שאכילתו ושתיתו כנגד ע"ד איש, חכונה היא דאיתא במשנה (אבות פ"ה מ"ב) עשרה דורות מנח עד אברהם וכו'; עד שבא אברהם וגמל שכר בולם, וכשתהדרקן תמצא שמוזכרים בתורה מנח עד אברהם שמות של ע"ד איש, וזהו שאכילתו ושתיתו היינו שכרו היה כנגד ע"ד איש.

ה"י

וַיֹּאמֶר אֶל אֲדָתִי אֵלִי לֹא תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי (בראשית כ"ד ל"ט) ומפרש רש"י אלי כתיב חסר ו"ו בת היתה לו לאליעזר וכו' ורצה לקחת את יצחק אליו ומקשים מדוע לא כתוב האלי חסר

וְאִי בַּפְעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּדַבְרֵי אֱלִיעֶזֶר לְאַבְרָהָם, אֵלֶּא כֹל זֶמֶן שֶׁהָיָה
בְּסִבִּיבְתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה לֹא עָלְתָה מַחֲשָׁבָה כְּזוֹ בְּמוֹחוֹ,
כִּי כֹל זֶמֶן שֶׁנִּמְצְאִים בְּסִבִּיבְתוֹ הַצַּדִּיק א"א לְהִרְהֵר וּלְחַשׁוֹב
מַחֲשָׁבוֹת כָּאלוֹ וְרַק כִּשְׁהִיָּה בְּסִבִּיבְתוֹ לְבֵן הַתַּחִּיל לְחַשׁוֹב ע"ה.

*

וּבְגֵרָמוֹת נָתַן לְאַחִיָּה וּלְאַמֶּה (בְּרֵאשִׁית כ"ד. נ"ג) — וּמִפְרֹשׁ
רש"י מִיָּנִי פִּירוֹת שֶׁל א"י. קֶשֶׁת הָלֹא חָדִין כִּי פִירוֹת שֶׁזִּכְחָה
בְּחֶסֶת א"י אֵין מוֹצִיאִין לְחוּ"ל, בְּרֶם הַתִּירוֹץ הוּא דְרֹשׁ"י פִּירֵשׁ
לְעֵיל עַל חֶפְסוֹק וְאִבּוֹא הַיּוֹם אֶל הָעֵינַי שֶׁקֶפְצָה לִּן הַדֶּרֶךְ וְא"ב
נִשְׁאָרוּ לוֹ כֹּל הַפִּירוֹת שֶׁהָכִין לְכָל הַזֶּמֶן שִׁיחִיָּה בְּא"י.

*

תולדות

וְתִקַּח רִבְקָה אֶת בְּגָדֵי עֶשָׂו וְכו' (בְּרֵאשִׁית כ"ז ט"ו) —
וְרֹעֵ"י מִפְרֹשׁ שֶׁחִיו בְּגָדֵינוֹ שֶׁל נִמְרֹד, וְקֶשֶׁת הָלֹא אֵיתָא (פֶּדֶר"א
פכ"ד) שֶׁשְׂעָדֵינוֹ הַחַיּוֹת רֹאוֹת הַבְּגָדִים חִיו מִתְקַבְּצִים אֵלָיו וְכֹאֵן
הָלֹא הִיָּה צָרִיךְ לְצוּד וּמְדוּעַ לֹא לְקַחֶם, אֵלֶּא מִשּׁוֹם שֶׁעֶשָׂו קִיִּים
מִצּוֹת כִּיבוֹד אֵב וַיִּצְחַק אָמַר שֶׂא נֶא כֵּלִיךְ תֵּלִיךְ וְקִשְׁתְּךָ וְלֹא
שִׁינְדָּה ע"י הַבְּגָדִים.

*

וְתִקַּח רִבְקָה אֶת בְּגָדֵי עֶשָׂו בְּנֵה הַגְּדוֹל וְכו' וְתִלְכֶּשׁ אֶת יַעֲקֹב
בְּנֵה הַקָּטָן (בְּרֵאשִׁית כ"ז ט"ו) לִכְךָ קִרְאָתוֹ בְּנֵה הַקָּטָן מִשּׁוֹם
שִׁיעָקֵב הִיָּה יוֹשֵׁב אֶהְלִים וּפִרְנָסָתוֹ הִיָּתָה מִשָּׁל אִבּוֹ וְאֵיתָא
בְּגִמְרָא דְּגְדוֹל וּסְמוּךְ עַל שׁוֹלְחָן אִבּוֹ נִקְרָא קָטָן, אֲבָל גְּבִי עֶשָׂו

כתיב כי ציד בפיו וביארו המפרשים מה שאכל בפיו זה היה מצידו ולא משל אביו ולכך נקרא בנה הגדול.

*

ויצא

ויקח מאבני המקום וכו' (בראשית כ"ח י"א) — ואח"כ כתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו, ובמדרש שהיו האבנים מתקומטין וכל אחת אמרה עלי יניח צדיק ראשו, מה עשה הקב"ה עשאו לאבן אחת. קשה, סוף סוף מה הרוויחו בזה הלא ראשו של יעקב היה מונח רק על חלק אחד מהאבן הגדולה, אלא כאשר יש אחדות אין קנאה...

*

ויקץ יעקב משנתו (בראשית כ"ח ט"ז) — איתא במדרש, ר' יוחנן אמר משנתו ואח"כ כתיב ויאמר אכן יש אלוקים במקום הזה ואנוכי לא ידעתי, וברש"י שאילו הייתי יודע לא הייתי יושן, א"כ לפי דברי ר"י במדרש גם כן צריך להיות הפי' שאילו הייתי יודע לא הייתי לומד ומה היה עושה? מכאן נראה שיש דבר יותר גבוה מלמוד.

אח"כ 1234567

*

אם יחיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך (בראשית כ"ח כ') — הגמרא (ברכות י"א) אומרת מה דרך רשות וכו', הרי שדרך הוא ענין שהוא רשות וזהו שביקש יעקב אבינו ושמרני בדרך היינו שגם דברי הרשות כמו האכילה וכו' יהיו בקדושה.

*

— י —

השקו חצאן ולכו רעו (בראשית כ"ט ז') — אדמו"ר זצ"ל אמר בשם השפ"א ששאל, מה אמר להם יעקב להשקות, כלום לא ראה את האבן הגדולה שא"א להרימה? ותירץ השפ"א זצ"ל דהורה להם שמכל מקום צריך לנסות, ושאלו לאדמו"ר זצ"ל מנין ידע יעקב שלא ניסו כבר? והשיב כי בכל יום ויום ובכל רגע ורגע צריכים לנסות מחדש (אמר זאת לגבי מה שאיתא במדרש והאבן זה יצר-הרע...)

*

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך (בראשית כ"ט י"א) — יעקב בכה, שידע שבדורות שאחר כך לא יבינו את הענין ויחשבו שהיתה זו נשיקה פשוטה (פראסט).

*

המדרש בתחילת ויצא דורש את הפסוק: אז תלך לבטח דרכך, על יעאע"ה, ובאמת נרמז יעאע"ה כאן, כי רבקה אמרה לו קום ברח וכשיצא כתוב ויצא יעקב ולא כתיב ויברח מפני שהיה לו בטחון, ולזה נרמז: אז תלך לבטח, היינו בבטחון.

*

וישלה

ויאמר הילדים אשר חנן וכו' (בראשית ל"ג ח') — הרמב"ן מקשה מדוע לא ענהו גם על הנשים הלא עשו שאל על כולם, אלא הגמרא (סוטה יב) אומרת כל הנושא אשה לש"ש מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה ויעקב נשא נשיו לש"ש ונכללות א"כ בילדים.

*

וישב

במדרש רבה (פרשת וישב) מביא, ראה כת של כלבים ילך וישב ביניהם. סיפרו לכ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל שחזרה"ק מראדזימין אמר ע"ז הטעם, משום שהכלב אינו רוצה להזיק לאדם רק חושב שהאדם רוצה להזיק לו ולכן כאשר ילך וישב ביניהם לא יזיקוהו. ואמר אדמו"ר זצ"ל לאמיתו של דבר הכלב רוצה להזיק לאדם רק הכלבים הם עזי נפש וכאשר יראו שגם הוא עז נפש שיושב ביניהם יניחו לו.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו (בראשית ל"ז ג') — בעל הטורים מביא שהמלה זקונים היא ר"ת ז'רעים ק'דשים נ'שים י'שועות (נזיקין) מ'ועד ומרומז שיעקב למד עם יוסף את המשניות. וקשה הלא יש עוד סדר טהרות? אלא טהרות א"א ללמוד מן האב על זה צריך לעמול ולהתייגע לבד...

זאת ועוד, לכן לא לימדו יעקב סדר טהרות מפני שגם יעקב עצמו לא היה יודע איך מגיעים למידת טהרה מפני שכל האב לטהר מסייעין לו ולבד אין אדם יכול להגיע למדרגה זו.

וישב ראובן אל חבזר (בראשית ל"ז כ"ט) — זכמדרש, שב לשקו ולתעניתו, אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה חייך שכן בנך הושע עומד ופותח בתשובה תחילה, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלוקיך וכו' וקשה הלא היו אדם הראשון וקין שעשו תשובה ומה הלשון אתה פתחת בתשובה תחילה? אלא דיט לדקדק בפסוק בהושע, שבתחילה הוא בלשון יחיד

(שובה ישראל וכו') ואח"כ ממשיך הפסוק בלשון רבים (קחו עמכם דברים וכו') הכונה היא שכאשר אמר ה' להושע להוכיח את ישראל חשב שגם הוא נכלל בחטא ולכן עשה קודם תשובה בעצמו אף שלא חטא וזהו בלשון יחיד ואח"כ הוכיח הכלל בלשון רבים, וגם כאן גבי ראובן אף שלא היה בחטא כמ"ש וישמע ראובן. ויצילהו מידם, עכ"ז כלל עצמו עם כל אחיו בחטא, ובדרך זו היה הוא הראשון שעשה תשובה, ולכן חיך שבן בנך הושע עומד ופותח בתשובה תחילה ג"כ בצורה זו.

*

מקץ

לכו אל יוסף כל אשר יאמר לכם תעשו (בראשית מ"א נ"ח) — ורש"י שם מביא מהמדרש לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו. וקשה מהיכן למד זאת המדרש שהיה יוסף אומר להם כן? אלא אפשר שלמד המדרש זאת מליטון הכתוב כל אשר יאמר, ולא כל אשר יגיד, ומצינו שהמילה נקראת אמירה כמו שאומרת הגמרא (שבת ק"ל) שאת הפסוק שש אנוכי על אימרתך וכו' אמר דוד על מצות מילה.

*

ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם (בראשית מ"ב ט') — יש לדקדק מדוע העליל יוסף עליהם דוקא את אשמת הרגול? ויש לומר כי יוסף לא רצה עדיין להתוודע אליהם ופחד שמא יתחילו לחקור מי הוא המשנה למלך ויגלו שזהו אחיהם, אבל עכשיו שהעליל עליהם שהם מרגלים יפתחו לחקור ולדרוש פן זה ישמש הוכחה ליוסף שהם באמת מרגלים.

ויסוב מעליהם ויכך (בראשית מ"ב כ"ד) — בכה משום ששמע שרק עכשיו התחרטו על מכירתו וכבר עברו כ"ב שנה ולא עשו תשובה.

*

הם יצאו את העיר לא הרחיקו וכו' (בראשית מ"ד ד') — ואמר הרח"ו שלכן אמר לאשר על ביתו שירדוף אחריהם כל זמן שלא הרחיקו משום שפחד שלא יתפללו בינתיים תפילת הדרך ועי"ז לא יוכל להזיקם, ואמר אדמו"ר זצ"ל שבזה מיושב מה שכתוב שאמר יוסף שימלאו את אמתחותיהם כאשר יוכלון שאת ולשם מה עשה זאת והלא רצה להחזירם, אלא כוונתו היתה שעי"ז ילכו לאט ויוכל להדביקם קודם שילכו כשיעור תפילת הדרך.

*

המדרש בסוף מקץ מביא שאמרו על בנימין שהוא גנב כאמו, הכוונה היא שכשם שרחל גנבה את התרפים כדי שלא יחטא אביה בע"ז, כך גם בנימין גנב את הגביע כדי שלא יחטא יוסף בכשוף כי בן-נח מצווה על הכשפים.

*

הרה"ח ר' פנחס מנחם שאל את אביו כ"ק אדמו"ר זצ"ל, מדוע לא בא יוסף אל יעאע"ה, הלא ידע שמצטער בגללו, ותירץ לו שגם יוסף היה בחרם שהחרימו האחים למי שיגלה ליעקב.

*

שמות

ותרא אותו כי טוב (שמות ב' ב') — ובגמרא (סוטה י"ב) ר' מאיר אומר טוב שמו ואחרים אומרים שנולד כשהוא מהול,

והקשו בתום' הלא אחרים הוא תמיד ר' מאיר, כדאיתא בהוריות י"ג. אולם לאמיתו של דבר שני המאן-דאמרים הם אחד, כי רבי מאיר סובר שנקרא טוב והיה קשה לו הלא מצינו דעל כל דבר שלא שלמה מלאכתו לא נאמר טוב, כמו במלאכת יום שני שנאמר הטוב רק ביום השלישי מפני שלא שלמה המלאכה, וא"כ כיון שלא שלמה מלאכתו, היינו שעוד היו צריכים למולו, איך קוראו טוב? וזאת מתרץ רבי מאיר בעצמו שהיה מהול.

*

ואמרו לי מה שמו אומר אליהם ויאמר וכו', אהיה אשר אהיה (שמות ג' י"ג-י"ד) — האורחות-צדיקים בשער האמת מביא פירוש שאיתא (שבת נ"ה) חותמו של הקב"ה אמת, אמת הוא בגימטריא 441, אהיה הוא גימטריא 21 ואהיה אשר אהיה, הפירוש הוא אהיה כפול אהיה, היינו 21 כפול 21 שהם 441 כמספר אמת, וזהו שאמר הקב"ה אהיה אשר אהיה שזהו שמו וחותמו. ואמר אדמו"ר זצ"ל לפי"ז מה שאיתא בפיוט „וכל מאמינים שהוא דיין אמת ההגוי באהיה אשר אהיה" ואינו מובן איפוא הגוי זה שהוא דיין אמת באהיה אשר אהיה. אך לפי הנ"ל מבואר דאהיה אשר אהיה הוא הגימטריא של אמת.

*

למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתני (שמות ה' כ"ב) — אפשר להסביר לפי המעשה במגיד ממזריטש שאמר קודם פטירתו, כי כשיבוא למעלה לא ינוח ולא ישקוט על צרות ישראל, וכשבא לשם ראה שהכל לטובה ונסתתמו טענותיו. וזהו שטען משה למה הרעות לעם הזה, למה זה שלחת אותי

שיש לי עינים מרחיקות לראות ואני יודע שהכל לטובה ואיני יכול להתפלל עליהם, היה לך לשלוח אחר שאינו רואה כמוני.

*

המדרש (שמות רבה פרשה מ"ג) דורש את הפסוק ואיש חכם יכפרנה על משרע"ה, ואפשר למצוא רמז לזה דסופי התיבות מן הפסוק הנ"ל הם משה.

*

וארא

במדרש (תחילת וארא) גבי שלמה שרצה להכניס הארון י' אמות והפתח י' אמות ואין י' אמות נכנסות בי' אמות, עיי"ש. וקשה הלא ר' יהודה סובר (סוכה ה') דאמה של בנין ו' טפחים ושל כלים רק ה' טפחים וא"כ היה הארון קטן בי' טפחים מהפתח? אולם, אולי משום כך מסיים המדרש וענד שהיו מעוניין בו אנשים וממילא לא יכלו להיכנס אף לפי ר' יהודה.

*

בא

ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד פואנו שמה (שמות י' כ"ז) — ובמדרש אפשר יתבע מאתנו על ר"י שנה שלא עבדנוהו. מכאן נראה שאם נפתח לאדם איזה פתח יכול הוא לתקן כל השנים שעברו, דהא משה חשש שמא יצטרכו לתקן את כל הר"י שנה ולהקריב מה שלא הקריבו כל הזמן.

*

ועברתי בארץ מצרים (שמות י"ב י"ב) — ודרשו חז"ל אני ולא

השליח, והטעם הוא כי איתא בשם האר"י דבמצרים היתה גלות
הדיבור (וזהו פה-סח) והיה צריך לגאול הדיבור ומילי לא ממסרן
לשליח והיה מוכרח הקב"ה כביכול בעצמו לעבור בארץ מצרים.

*

וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו
(שמות י"ב כ"ח) — ופירש"י שכן עשו עולה על משה ואהרן
שגם הם עשו כן, והקושיא ידועה. אלא כשראו משה ואהרן את
בני ישראל הולכים לעשות המצוה תיכף — כן עשו — רצו גם
הם באותו הזמן לעשות המצוה, כי באם יאחרו יבואו כל בני
ישראל אליהם לחזות כיצד הם עושים המצוה, כשם שחסידים
באים לרבי לראותו בעשית המצוות ויהיה שם דוחק ולא יוכלו
לכוון כראוי, ולכן כן עשו — תיכף ובאותו הזמן עם כולם.

*

בשלה

לאמר אשירה לה' כי גאה גאה (שמות ט"ו א') — הקשו
המפרשים הלא איתא (חולין צ"א) דקודם שאומרים שתי תיבות
אסור לומר תיבת ה' וכאן אמרו אחרי תיבה אחת. אלא איתא
במדרש (קהלת רבה א', ל"ה) דאמר אויב היה צריך להיות
תחילת השירה וא"כ יש לומר שבאמת התחילו מאמר אויב
ורק בתורה נכתב מאשירה לה'.

*

אלוקי אבי וארוממנהו (שמות ט"ו ב') — השפ"א הקשה מדוע
לא כתיב וארוממהו, ואמר אדמו"ר זצ"ל כי בג"י הרימו את
הקב"ה ועי"ז נקנו לו לעבדים, כי ע"י הגבהת האדון נקנה העבד

(קדושין כ"ב) ובזה נתגבהו גם בנ"י כי נעשו עבדים להקב"ה, ולכן כתוב וארוממנהו, לשון כפול, שהיו שתי הרמות של הקב"ה ושל ישראל.

*

אוצר החכמה

נהלת בעוֹך אל נזה קדשך (שמות ט"ו י"ג) — אומר רש"י אונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית, אלא לפי לשון העברית נהלת הוא לשון מנהל וכל מנהל צריך שתהיה לו סבלנות, שיהיה נושא וסובל וא"כ אונקלוס שתירגם לשון סובל ג"כ תירגם לפי לשון העברית.

*

יתרו

ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' וכו' ויאמר יתרו ברוך ה' וכו' (שמות י"ח ח') — קשה הלא אין מברכין כל זמן שלא ראו מקום הנם וניכר הנם מן המקום? אלא מה שכתוב ויספר משה הפירוש הוא שהאיר לו כל כך עד שראה את הדברים ממש בחוש וראה המקום והנם. כמו שאפשר להציג תמונות על-ידי מכונות, כל-שכן שיש דבר זה בידי אנשים גדולים.

*

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות י"ט ג') — וברש"י בית-יעקב אלו הנשים בני ישראל אלו הגברים, וקשה מדוע נאמר בתחילה לנשים? ותירץ משום דאיתא במשנה (גיטין נ"ה) לקח מן האיש ואח"כ מן האשה מקחו בטל מפני שיכולה לומר נחת-רוח עשיתי לבעלי, לקח מן האשה ואח"כ מן האיש מקחו קיים, וא"כ אם היה משה רבנו ע"ה נותן התורה

קודם לאנשים היה המקח בטל שהיו אומרות הנשים שלא רצו לקבל התורה רק עשו נחת-רוח לבעליהן ולכן היה מוכרח ליתן קודם לנשים.

*

יוצא משה את העם לקראת האלוקים מן המחנה (שמות י"ט, י"ז) — משה הוציא את העם מהמדרגה הפשוטה של מחנה חולין והעלהו לקראת האלוקים, לקדושה.

*

המדרש (שמות רבה פר' כ"ז) דורש את הפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק על עשו ויתרו, טוב שכן קרוב זה יתרו מאח רחוק זה עשו, מה מוכן הדברים? אלא איתא (בראשית רבה פר' ס"ג) דעשו קצר מחיי אברהם ה' שנים ואיתא במסכת סופרים דקע"ה פרשיות שבתורה הם כנגד קע"ה שני אברהם, א"כ יוצא שעשו מעט ה' פרשיות בתורה, וזהו טוב שכן קרוב זה יתרו, שרבה פרשת ואתה תחזה בתורה, מאח רחוק זה עשו שמעט פרשיות בתורה.

אה"ח 1234567

*

משפטים

רש"י אומר על הפסוק: ורצע אדוניו את אזנו כמרצע (שמות כ"א ו') — אוזן זו ששמעה בהר סיני לא תגנוב והלכה וגנבה תרצע. הטעם שלא נקלט הדבור לא תגנוב בעמקי נפשו הוא מפני ששמע הרבה ליצנות ונבול-פה, כדאיתא ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות ולכן רוצעין באליה, כי איתא בגמ' שלכן

נבראה האליה כדי שאם ישמע אדם דברים שאסור לשומעם
יסתום האוזן עם האליה, והוא לא עשה כן.

*

וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך (שמות כ"ג,
י"ב) — מה ענין הבטוי למען ינוח לכאן? אלא תנוח ככה
שמכוח מנוחת השבת תשפיע על כל סביביך עד שאפילו בהמתך
תנוח מעצמה, כמו שמסופר על שורו של ר' יוחנן בן תורתא
שסרב לעבוד בשבת אצל הגוי.
אוצר החכמה

*

תרומה

ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד (שמות כ"ה ל') —
וברש"י לחם שיש לו פנים. לחם הפנים הוא מלשון כמים הפנים
אל פנים (משלי כ"ז) כמו שנגשו להסתכל בו כך ראו אותו,
אם באו עם אמונה ויהדות אמיתית ראו אותו גם אחרי שמונה
ימים חם, כפי שאומר הפסוק (שמואל א' כ"א) לחם חם ביום
הלקחו, אבל אם באו בלי אמונה חזקה ראו אותו צונן, וזהו היה
גם הענין אצל מגדף (סוף אמור) שטען אין דרך המלך לאכול
פת צוננת, כי מכיון שבא מתחילה בלי אמונה, ראה את הלחם
צונן.

*

תצוה

פתוחי חותם (שמות כ"ח) — מה שכתוב לשון הבים, כי המנ"ח
במצוה תל"ז מבאר מה שאיתא ביומא ל"ח גבי בן-קמצר שהיה

כותב ד' תיבות בבת אחת משום דלכתיבת שם יו"ד ה"א וא"ו
ה"א צריך כן, דאם כותבים יו"ד ה"א הוא שם ואם כותבים
אח"כ וא"ו מוחקים השם ולכן היו צריכים את בן-קמצר, א"כ
גם כאן היו צריכים ד' אנשים שיכתבו ביחד את השם ולא
יבואו למחיקת השם.

*

המדרש תנחומא בפרשת תצוה מתחיל, ילמדנו רבנו קטן לכמה
נימול וכו', ומקשים מה שייך לפרשת תצוה ענין מילה? ואפשר
לתרץ, דהמדרש בפר' אחרי-מות אומר שבזכות מילה נכנס
אחרון למקדש, כתיב הכא בזאת יבוא אחרון וכתוב זאת בריתי,
וגם ח' בגדים כנגד ח' ימי מילה, ולכן שמדובר כאן על המקדש
ועל אחרון מוזכרים עניני מילה.

*

במדרש תנחומא (ריש תצוה) איתא, א"ר חנינא סגן הכהנים
אני הייתי משמש בביהמ"ק ומעשה נסים היה במנורה, משהיו
מדליקין אותה מראש-השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת.
שאל כ"ק אדמו"ר זצ"ל להגאון ר' חיים מבריסק, הלא היו
צריכים לקיים המצוה של הדלקת המנורה ואיך קיימו? ותירץ
לו הג"ר חיים מבריסק זצ"ל שאיתא ברמב"ם פי"ב מהלכות
שבת ה"ג דהנותן שמן לתוך נר דולק חייב משום מבעיר, וא"כ
גם בביהמ"ק נתנו טיפה אחת שמן בכל יום וקיימו בזה מצות
הדלקה.

*

ויקהל

וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים (שמות
ל"ה כ"ו) ובגמרא (שבת צ"ט) חכמה יתירה היתה בהן שמעל

העזים טוּו, ומה החכמה המיוחדת בזה ? אלא שמן הסתם היו נשים נדות וחששו שמא יטמאו המטוה ולכן טוּו מעל העזים כי בעל חי אינו מקבל טומאה.

*

ויקרא

לא יצר אדם וכו' ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא על מצוות הרבה שעתידות לבוא לידו, (מדרש תנחומא פרשת ויקרא) ^{אוצר החכמה} כי אי אפשר לשמוח תיכף בעשיית המצוה מפני שאולי עשאה שלא לשמה, והבחינה לדעת אם היתה עשית המצוה כראוי היא אם באות לו אח"כ מצוות בלי הכנה מראש, שאז ראייה שהיתה המצוה הקודמת כראוי ומצוה גוררת מצוה, וזהו הפי' במה שאיתא בירושלמי פאה, מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בשדה ואמר לבנו שיקריב בשבילו עולה ושלמים ושאל אותו בנו מה ראה לשמוח במצוה זו יותר מבשאר המצוות וענה לו, שמצווה אילו לא עשינו ברצון לא בא לידינו, והפי' כנ"ל שמזה שבאה מצוה בהיסח-הדעת, ראייה שמקודם עשה המצוות ברצון וזהו הפי' במדרש הנ"ל וכן אל ישמח אדם על מצוה שבאה לידו כי אולי נעשתה שלא כראוי אלא על מצוות הרבה שיבואו לידו ואז יוכל לשמוח על המצוה שעשה, כי יחיה בטוח שנעשתה המצוה כראוי.

*

קרבן תודה נאכל ליום אחד, ואמר אדמו"ר זצ"ל הטעם לזה, כי קרבן תודה בא על נם ובכל יום ויום ישנם נסים חדשים ואיך יאכל מנם של אתמול על נם של היום.

*

ואש המזבח תוקד בו (ויקרא ו' ב') שאל אדמו"ר זצ"ל לאביו השפ"א מדוע לא כתוב עליו? ואמר לו השפ"א, ומה אתה אומר? וענה שהוא חושב שהכוונה בפסוק זה היא על הכהן: ואש המזבח תוקד בו — בכהן.

*

מצורע

ועין ארז ושני תולעת ואזוב (ויקרא י"ד ד') וברש"י מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו כאזוב. וקשה הלא כבר השפיל עצמו, כמ"ש והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. אכן הכוונה שישאר בשפלותו לתמיד, וזוהי הכוונה בגמרא עה"פ זאת תהיה תורת המצורע — בהיותו תהיה, ג"כ הפירוש הוא שישאר תמיד כמו שהיה ביום שנרפא.

אה"ח 1234567

*

[לומר חכמה]

במד"ר (פרשת מצורע) ההוא רוכל דהוא מכריז מאן בעי חיי מאן בעי חיי, וקרא לו ר' ינאי ואמר לו הרוכל לא אנת ודכוותך צריכין להאי, עכ"ז אטרח עליה ר' ינאי והפציר בו עד שהראה לו את הפסוק מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב וכו', ואמר אדמו"ר זצ"ל, הטעם שהפציר בו ר' ינאי אע"פ שאמר לו הרוכל שהוא אינו צריך לזה — מפני שרצה ר' ינאי להראות שאף אנשים גדולים צריכים חזק על חטא זה.

*

אמור

במדרש פרשת אמור עה"פ ויבואו אל האשה לילה, וכי לילה היה, אלא מלמד שהיה נראה עליהם כלילה וקשה מה הקושיא

וכי לילה היה, אולי באמת היה לילה? אלא דהמדרש אמר
בניחותא וכי לילה היה, ומה בכך מה משמיענו בזה, אלא
מלמד וכו'.

*

אוצר החכמה

במדבר

מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא (במדבר א' ג') — איתא
בירושלמי פ"ב מביכורים דמגיל עשרים מתחילין לענוש בבי"ד
של מעלה וא"כ מגיל הזה צריך האדם להתחזק יותר ויותר נגד
היצה"ר, וזהו מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא, מגיל
עשרים מתחילין לצאת לצבא נגד היצה"ר ביתר שאת וביתר
עוז.

*

בעל-הטורים מביא על הפסוק ואתה הפקד את הלויים (במדבר
א' נ') מסורה שהפקד ב' במסורה דין ואתה הפקד עליו רשע
ורמז למה שאמרו חז"ל אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא אם
כן נעשה רשע מלמעלה, ואמר אדמו"ר זצ"ל הכוונה כי איתא
כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו וכשאדם עולה במדרגה ונהיה
שוטר נהיה יצרו יותר גדול, וזהו אין אדם נעשה שוטר מלמטה
אלא א"כ נעשה רשע, היינו יצה"ר חדש, מלמעלה.

*

נשא

ברש"י, (במדבר ו' ב') למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת פוטה,
לומר לך שכל הרואה פוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, והסדר
במסכתות הש"ס הוא נזיר ואח"כ פוטה, ומדוע שנה מסדר
התורה? אלא כי דרך התורה האמיתית הוא שלפני שמתרחקים

לגמרי מן הרע א"א להתחיל בעשיית טוב כמ"ש סור מרע ועשה טוב, וזהו כל הרואה סוטה בקלקולה, שנתברר אצלו הרע, יזיר עצמו מן היין — יכול להתחיל בעשה טוב. אך חכמים ראו שזוהי דרך מסוכנת שאפשר להיות שקוע כל הזמן ביציאה מן הרע ולא להיכנס אף פעם אל הטוב, ולכן פעלו שגם קודם שרואים קלקול הסוטה אפשר כבר להיות נזיר, היינו עשה טוב, וממילא יתרחק מן הרע.

*

כה תברכו את בני ישראל אמור להם וכו' (במדבר ו' כ"ג) — בשום מקום בתורה לא נזכר חיוב לכהנים לברך רק כתוב איך לברך, והטעם הוא כי איתא בזוהר הק' (פרשת נשוא) שכהנים הם ממדת חסד וממילא רוצים מעצמם לברך וצריכין רק לומר להם איך יברכו.

*

הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין הקשה, מדוע אין כהן מברך שעשני כהן? ואפשר לתרץ, כי איתא במכילתא דקודם חטא העגל היו כל ישראל ראויים לכהונה שנאמר ואתה תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש, ואחר החטא נשארו רק הכהנים שהם לא חטאו וא"כ אם יברך הכהן יהיה מתכבד בקלון חברו ולכן אינו מברך, ועוד שאיתא בתנ"כ (א"ז פ"ד) דלעתיד לבוא יהיו כל ישראל כהנים ועל חלוקה שהיא רק זמנית אין מברכין.

*

ועוד לפי"ז, מדוע נקראים כשבי עצרת שלמים והלא הטעם שנקראים שלמים משום שהכל שלום בהם, שיש בהם חלק לגבוה ולבעלים, וכבשי עצרת הם קדשי קדשים ואסורים

באכילה לישראל, אך לפי הנ"ל מתורץ, שקודם החטא כשחיו ישראל במדרגת כהנים גם להם היה מותר לאכול קדשי קדשים ^{אח"ח 1234567} והיו הבעלים יכולים לאכול מהקרבן.

*

זאת חנוכה המזבח ביום המשח אותו, זאת חנוכה המזבח אחרי המשח אותו (במדבר ז', פ"ד, פ"ח) — יש לדאוג לכך שההתחדשות ביום החנוכה לא תתישן, וגם „אחרי המשח" תישאר באותה מדרגה כמו „ביום המשח".

*

איתא בחז"ל שבכל יום ויום משבעת ימי המילואים היה משה מפרק את המשכן וחוזר ומקימו, וצריך להבין מה היתה הכוונה בזה ולמה עשה כך? אלא שעשה כן כנגד שבעת הגלגולים של המשכן: מדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, ביהמ"ק הראשון, ביהמ"ק השני, ובשבעה הקמות שהקים משה את המשכן פעל שאחרי כל מפלה ומפלה יוכל המשכן להבנות מחדש. ^{אוצר החכמה}

*

בהעלותך

ברש"י (במדבר ח' ב') בהעלותך את הנרות, מכאן שמעלה היתה לפני הנרות שעליה עומד הכ"ג ומיטיב את הנרות, וקשה מה היו צריכים למעלה, הלא המנורה היתה גבוהה רק י"ח טפחים, אלא דהכה"ג אסור היה לו להגביה ידיו מעל לציץ ולכן היו צריכים המעלה. ובזה מדויק הלשון ומיטיב את הנרות ולא מדליק את הנרות, כי הדלקה היתה כשרה בזה ולא היה צריך המעלה.

*

ותמונת ה' יביט (במדבר י"ב ח') — קשה, הלא הבטה היא

תמיד מלמעלה למטה, כמ"ש רש"י עה"פ בפרשת וירא: הבט
נא השמימה וספור הכוכבים, ואמר שתמונת ה' הפירוש מדותיו,
כמ"ש מה הוא רחום וכו', וזהו ותמונת ה' יביט, שהוריד משה
מלמעלה דהיינו מן השמים למטה אל בני ישראל את זו התמונה
והכניסה בלבות ישראל.

*

הראשונים הביאו כי רבנו גרשום ישב על בנו שהשתמד י"ד
יום מטעם ק"ו לשכינה, והקשה אדמו"ר זצ"ל הלא על הק"ו הזה
אמרינן (ב"ק כה) דיו לבא מן הדין להיות כנדון גבי מרים,
ותירץ לו הרב מפילץ זצ"ל כי לומר דיו ולמעט משום כך בכבוד
השכינה יכול רק הקב"ה, כמו גבי מרים, אבל אנחנו לא נוכל
לומר כן.

*

שלה

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר י"ג ט"ז) — פירש
רש"י התפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ובתרגום יונתן
איתא כד חמא משה ענוותנותיה קרא לו יהושע, ולכאורה היכן
כתוב זה בפסוק? אלא שני הדברים אחד הם, כי מדרך הענו
לבטל דעתו מפני דעת אחרים, וזהו שהתפלל עליו משה: י"ה
יושיעך מעצת מרגלים, היינו כיון שהיה ענו חושש היה שמא
יבטל דעתו והיה מוכרח להתפלל עליו שלא יעשה כן.

*

וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן (במדבר י"ג כ"ו) — אומר רש"י
מקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה
רעה, וקשה הלא רש"י אומר עה"פ לעיל כולם אנשים, מלמד
שבאותה שעה כשרים היו? אלא כי איתא (קידושין מ')

מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפת למעשה, אך אם עשה באמת
המעשה נחשבת גם המחשבה לעוון, והמרגלים חשבו כבר
ביציאתן רעה אבל עדיין לא נחשב לחטא ולכן כשרים היו, אבל
אח"כ שנעשה מעשה הוברר שגם יציאתן היתה חטא.

*

הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ (במדבר י"ד ז')
— ואינו מובן כפל הלשון, אלא שאיתא דא"י פשטא וגמדה
(גיטין נ"ז) וישנן אמנם שתי ארץ, אחת זו שישנה והשנית זו
שתתפשט, ואמרו כי שתיהן טובות.

*

הרמב"ן והראב"ע בפרשת שלח מחלקים בין מוציא דבה
שמוציא שקר ובין מביא דבה שמספר את האמת ומקשים העולם
מפסחים ג' ע"ב שאמורא אחד לא רצה להודיע על פטירת
אמורא אחר משום דכתיב ומוציא דבה הוא כסיל, והלא כאן
היה אמת? אלא כיון שבתחית המתים יקום לתחיה כאילו קם
משנתו, לכן הוא לשון מוציא דבה קצת לומר על צדיקים לשון
מיתה.

*

קרה

כל העדה כולה קרושים מדוע תתנשאו וכו' (במדבר ט"ז) —
קשה כיצד יכלו לטעון ככה, הרי ראו את קרני ההוד שעל פני
משה? אלא המסוה של משה רבנו היה, שאת קרני ההוד של
פניו הסתיר בלבו למען לא ירגישו באש הפנימית מבחוץ. ברגע
שהחליק בידו על מצחו נראה כאדם פשוט.

*

ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים (במדבר י"ט י"ז) — כי אדם הוא מלשון אדמה וגם מלשון אדמה לעליון, וצריך להיות שני הדברים, גם שיזכור שהוא עפר ואפר וגם שידע שצריך להדמות לעליון, וזהו ולקחו לחוטא מעפר שריפת החטאת, היינו אדמה, אבל גם ונתן עליו מים חיים — להזכירו שיש בו נשמת חיים.

*

שמעו נא המורים (במדבר כ' ו') — פרש"י, שוטים, מורים את מוריהם. שני הפירושים הם אחד, כי כתיב (משלי כ"ו) „ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו“, כי זה שרוצה ללמוד את רבו הלא הוא חושב את עצמו לחכם הגדול ביותר, ולכן אפילו כסיל טוב ממנו, וא"כ אלו המורים את מוריהם הם השוטים הגדולים ביותר.

*

בלק

תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (במדבר כ"ג י') — הגמרא (ע"ז כה") אומרת שבלעם ביקש למות כמו האבות חק' שנקראו ישרים, לפי"ז ההמשך בפסוק ותהי אחריתי כמוהו שביקש שיהיה סופו כמשה רבנו ע"ה, כי הגמרא (נדרים י') אומרת שמוהו הוא כינוי למשה וזהו: ותהי אחריתי כמוהו — כמו מוהו הוא משה.

*

ויקרב משה את משפטן לפני ה' (במדבר כ"ז ה') — מביא רש"י כאן נפרע ממנו על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תביאון אלי, ולכאורה תמוה איך יאמר משרע"ה הענו מכל האדם כך? אך יש לומר הפירוש, והדבר אשר יקשה מכם לדון, מטעם שתהיו נוגעים בדבר תביאון אלי, שאני לא נוגע וזהו היה כאן שהיה משרע"ה נוגע בדבר והיה מוכרח להביא הדין לפני הקב"ה ולא שהיה זה כעונש למשרע"ה רק שזה היה ממש לשיטתו.

*

מטות

אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא (במדבר ל"א ד') — וברש"י לרבות בני לוי ואח"כ כתיב וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא, וקשה הלא היה צריך להיות י"ג אלף? אלא כתיב וימסרו, ואומר רש"י שלא רצו לילך מעצמם, לפי שידעו שתלויים בזה חיי משה רבנו ע"ה, אך בני לוי שכתוב בהם: האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר, להם לא היה איכפת, ובאמת היו י"ג אלף רק אלה שהיו צריכים למסור אותם על כורחם — וימסרו — אלה היו י"ב אלף.

*

מסעי

ברש"י (תחילת אלה מסעי) משל לאב שנסע עם בנו וכו' א"ל כאן ישגנו, כאן הוקרנו, כאן חשת בראשך. וקשה, מה שייכות המשלים הללו אל מסעי בני ישראל? אלא שבאמת כל הדברים

היו בבנ"י, כאן ישננו קודם מתן תורה (כמ"ש במג"א בסימן תצ"ד), כאן הוקרנו אצל עמלק כמ"ש אשר קרך בדרך, כאן חשת בראשך במעשה העגל, שהיו להם ספיקות על עקרי האמונה.

היו בשנתי

*

אוצר החכמה

דברים

זה דבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו (דברים א' י"ז) ולא כתיב שיענה להם, נראה מכאן שיש דברים שמספיק רק אם מספרים אותם לרבי, גם אם לא מקבלים עליהם תשובה.

*

ואתחנן

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן (דברים ד' מ"א) — וברש"י נתן לב להיות חרד להבדלתן, אמר מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה, ואח"כ כתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, ולא כתיב מה, ורש"י נדחק לפרש שמוסב על פרשה שלאחריו. ואפשר לומר שזאת התורה מכוון על מה שהיה חרד ונותן לב לקיים המצוה כמה שיכול, זאת התורה מסר לדורות שיקיימו כמה שיוכלו.

*

עקב

וכל מדוי מצרים הרעים לא ישימם בך ונתנם בכל אויביך (דברים ז' ט"ו) — איתא בגמרא (בריתות ו') שלשון נתינה

— לא —

הוא כשיעור כזית ולשון שימה הוא במשהו, וזהו לא ישימם
בך אפילו פחות מכשיעור ונתנם בכל אויביך בשיעור מלא.

*

אדמו"ר זצ"ל אמר לכילי אחד הפירוש בפסוק: כי תאמר בלבבך
כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה — עוצם ידי הפי'
שחושב שע"י שעצם את ידו ליתן לצדקה עי"ז נתעשר.

*

^{אוצר החכמה}

ואפן וארד מן ההר (דברים ט' ט"ו) — אמר הרר"ב מפרשיסחא,
שכאשר ירד משה רבנו ע"ה וראה את העם ואת מעשיו הרעים
^{אח"כ 1234567}
התמרמר מאד ורק בכוח התאפק וירד, וזהו „ואפן” —
שעשיתי פנים רגילים. וקשה, הלא גם בלוחות השניות (דברים
י' ה') נאמר „ואפן” ומה שם הפירוש? אלא שבאמת גם שם
היה כך, שכאשר ראה משרע"ה ההבדל בין קבלת הלוחות
הראשונות לשניות גם כן התמרמר מאד והיה מוכרח שוב
להעמיד פנים ולהתחזק.

*

מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוקיך (דברים
י' י"ב) — ומקשה הגמרא (ברכות ל"ג) אטו יראה מלתא
זוטרתא היא? קשה, מדוע שואלת הגמ' רק על יראה, הלא
הפסוק ממשיך „ולעבדו וללכת בכל דרכיו” וכו', אלא נראה
מכאן שאם יש יראת-שמים יש הכל.

*

ראה

ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלוקיך (דברים י"ב כ"ז), הכוונה
על דמו של האדם, שישפוך שם דמו, דהלא עיקר הקרבן הוא

תשובה, ואיתא בספרים דעיקר התשובה היא בושה וזהו ודם
זבחיך ישפך, היינו הבושה שאתי חיורא ואזיל סומקא שזוהי
התשובה האמיתית.

*

זאת ועוד, ודם זבחיך ישפך — הפירוש על דמו של האדם
שיקריב ממש את עצמו, כמו שאיתא בספרים „והבל הקריב
גם הוא” שהקריב את עצמו.

*

אחרי ה' אלוקיכם תלכו וכו' ובקולו תשמעו וכו' בו תדבקון וכו'
(דברים י"ג ה') — הפסוק הזה כבר נכתב בפר' עקב בלשון
יחיד וכאן בלשון רבים, אלא בזמנים רגילים יכול כל יהודי
להיות עובד ה' ביחידות, אבל כאן שמדובר בפרשת מסית
ומדיח נכפל הפסוק בלשון רבים להראות שבזמנים כאלו צריכים
אחדות.

מח"ס 1234567

*

בעל החפין חיים זצ"ל שאל בעת נסיעתו לכנסיה הגדולה
הראשונה את אדמו"ר זצ"ל, בפסוק אחרי ה' אלוקיכם תלכו
וכו', מדוע כתוב הלשון אחרי הלא רש"י אומר בפר' העקידה
שכל מקום שכתוב אחר סמוך אחרי מופלג ואל ה' צריכים להיות
סמוך ולא מופלג, ואמר לו אדמו"ר זצ"ל אני אומר לכם תירוץ
הסידוי, במדה שמרגישים את עצמם מופלג מה' כך אפשר לזכות
ובו תדבקון וכו'.

*

עוֹשֶׁר תַּעֲשֶׂר (דברים י"ד כ"ה) — דורשת הגמרא עוֹשֶׁר בשביל שתתעשר, כי אם התורה מבטיחה עוֹשֶׁר הרי בודאי אין זה העוֹשֶׁר הרגיל שעליו נאמר עוֹשֶׁר שמור לבעליו לרעתו, ולכן באמת דורשת הגמ' ג"כ את הפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די, עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, אע"פ שגבי כל עוֹשֶׁר איתא שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים.

*

שופטים

והיה כשבתו על כפא ממלכתו (דברים י"ז, י"ח) — הכוונה שתמיד יהיה כמו באותו היום שעלה למלוכה, כי איתא בירושלמי ביכורים דהעולה לגדולה מוחלין לו עוונותיו וצריך שיהיה תמיד כן.

*

פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו (דברים כ' ה') — וברש"י ודבר של עגמת נפש הוא. וקשה הלא העגמת-נפש יותר גדולה מזו מה שהוא עצמו ימות. אלא הכוונה דבאמת דבר של עגמת נפש הוא שיהודי יחשוב ברגעיו האחרונים דברים כאלה, ולכן חסה התורה עליו שלא יצא לצבא ויבוא לחשוב בדברים אלה ברגעיו האחרונים.

*

הגמרא אומרת קשה שבכולן מיתת צמא, למה? כי ברגעים האחרונים חושב האדם כי בכוס מים אחת יוכל להציל את חייו. וזוהי מיתת קשה שהוא תולה תקוותיו במעט מים.

*

למען יטב לך והארכת ימים (דברים כ"ב) — איתא בחז"ל אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה וכו' למצוות חמורות וכו' וקשה מדוע נקראת מצוות שלוח הקן מצווה קלה, ¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח שאינה צריכה הכנה, שכן הדין, כי יקרה קן צפור, כי יקרה פרט למצוי ומצוה שאינה צריכה הכנה היא מצוה קלה.

*

תבא

ארמי אוכד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט (דברים כ"ו ה') — הלא היה צריך לכתוב וירד מצרימה במתי מעט ויגר שם? אלא במתי מעט כלומר בצניעות והפירוש כמו שאיתא בירושלמי שתנא אחד הראה לחברו ביה"כ גדול בחז"ל ואמר לו שעל זה נאמר וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות, כי בחז"ל צריכים לחיות בצמצום, וזהו וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, היינו בצניעות.

¹שער החכמה

*

וילך

בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא (דברים ל"א ב') — וברש"י מלמד שנסתמו ממנו מעיינות החכמה, כי משרע"ה קודם פטירתו הגיע למדרגות גבוהות מאד עד מעיינות החכמה הסתומים בפני כל אדם ולכן אמר שלא יוכל לצאת ולבוא להיות מנהיג העם, כי כבר אין לו כל קשר עם

— לה —

העולם הגשמי וכל מנהיג שאין לו קשר עם דורו מוכרח להסתלק
מן העולם.

*

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (דברים ל"א י"ט) — הרא"ש
פוסק דבזמן שישנם הרבה ס"ת מונחים בארון מקיימים יותר
מצוות כתיבת ס"ת בכתיבת תורה שבע"פ, ואולי זה מרומז כאן
בפסוק ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, רק עתה אתם
צריכים לכתוב השירה הזאת, היינו תורה שבכתב, אבל בזמנים
מאוחרים מצווה יותר לכתוב תורה שבע"פ.

אוצר החכמה

*

הח"ח 1234567

ברכה

ה' מסיני בא (דברים ל"ג ב') — קשה, הלא היה צריך להיכתב
ה' לסיני בא? אלא שאיתא בנוסח ההגדה: אילו קרבנו לפני
הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, והכוונה שאיתא (שבת
קמ"ז) דבשעמדו לפני הר סיני פסקה זוהמתן, וזהו ה' מסיני
בא מאותו הכוח של סיני — שפסקה זוהמתן עי"ז היה יכול
לבוא.

*

יחי ראובן ואל ימות (דברים ל"ג ו') — ובמדרש יחי ראובן
בעוה"ז ואל ימות לעוה"ב, כי יש שתי דרכים בעבודת ה', יש
שעובד ע"י סיגופים ותעניות ויש שמקרב גם עניני העוה"ז
לקדושה, וזהו שביקש משרע"ה: יחי ראובן בעוה"ז, היינו

— לו —

שיחית את חיי העוה"ז ובכ"ז ואל ימות לעוה"ב, מפני שיעשה גם עניני העוה"ז בקדושה.

*

ועוד איתא בספרים שנפילה ממדרגות נקראת מיתה, וזהו שהתפלל משרע"ה ואל ימות, ואל ימות בעוה"ז שלא יפול ממדרגתו.

*

וזאת ליהודה (דברים ל"ג ז') — וברש"י מי גרם לו לראובן שיודה יהודה, ומקשים הלא ראובן הודה עוד קודם מעשה תמר כמ"ש וישב ראובן אל הבור וברש"י שהיה עסוק בשקו ותעניתו. אלא ראובן באמת עשה תשובה אך בדרך של סיגופים ותעניות, ויהודה חידש דרך אחרת — „הודאה", היינו הכנעה ושבירה בעומק הלב שזוהי דרך יותר גבוהה וזאת למד ממנו ראובן, וזהו מי גרם לו לראובן שיודה, היינו בדרך ההודאה, יהודה.

*

שמע"ה קול יהודה (דברים ל"ג ז') — רמז שמשם רבנו ע"ה ביקש שתהא הלכה כר' יהודה הוא רבי שסובר (יומא פה) כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוח"כ מכפר וגו'.

*

במדרש פרשת וזאת הברכה איתא שאמר משרע"ה וחלב לא ינקתי, ומקשים הלא כתיב ותניקוהו? אלא אפשר לתרץ, דאיתא בגמרא (ברכות ס"ג) במי אתה מוצא תורה במי שמקיא חלב

שינק משדי אמו, ומשרע"ה בודאי עמל על עצמו כל-כך עד
שהקיא חלב שינק ויכול לומר על עצמו וחלב לא ינקתי.

*

שאלו את כ"ק אדמו"ר זצ"ל מדוע רק בסוף ימיו של משרע"ה
נזכר עליו הכנוי איש האלוקים ? (וזאת הברכה אשר ברך משה
איש האלוקים) ואמר אדמו"ר זצ"ל מפני שמשרע"ה הענו
מכל האדם לא היה יכול לכתוב על עצמו תואר כזה, רק קודם
פטירתו היה מוכרח לכתוב מפני שהדורות האחרונים צריכים
לדעת זאת.

אה"ח 1234567

*

אוצר החכמה

שמואל

לכו ונעלה הגלגל ונחדש שם המלוכה (שמואל א' י"א) — אומר
רש"י לפי שהיו עוררין. אמר אדמו"ר זצ"ל כי בזה יובן מה
שאיתא בגמרא ר"ה אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם
ומדוע דוקא בר"ה, וכי בכל השנה אין צריכים להמליך עלינו
את הבורא ? אך לפי הנ"ל מבואר, דכיון שהמלאכים הרעים
מקטרגין שאין ישראל ממליכין על עצמם את הבורא ועוררין
על זה, לכן צריכים להמליך.

*

איתא בחז"ל שמה שאכל דוד מלחם הפנים, שנתן לו אחימלך
(שמואל א' כ"א) משום שאחזו בולמוס, הפירוש הוא שאחזה בו
השתוקקות כזו לקדושה שלא היה יכול לקיים את עצמו
במציאות ולכן הותר לאכול מלחם הפנים.

*

— לח —

ואהיה תמים לו ואשתמרה מעווני (שמואל ב' כ"ב) — כל בן אדם נברא לקיים מצוה אחת מיוחדת ודוקא על אותה מצוה משתדל היצה"ר להכשיל בה את האדם, וזהו שביקש דהמע"ה ואהיה תמים לו ואשתמרה מעווני, היינו מהעוון המיוחד שנבראתי לתקנו.

*

תהלים

הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך (תהילים קי"ט) — דוד המלך ביקש שיוכל לומר דברים אשר ליראתך, שיכניסו יראת שמים בלבבות היהודיים.

*

הזה"ק אומר על הפסוק קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת — שעל-ידי תפלה אחת של אמת מעלים את כל התפלות כולן, זה מכוון על ר"ה שאומרים בו ודברך אמת ורמז לזה מה שאיתא כל הקולות כשרים בשופר, הפי' שכל הקולות היינו התפילות מכל השנה נעשות כשרות בשופר, היינו ר"ה שאז יש עליה לכולם.

אוצר החכמה

אה"י 1234567

*

משלי

אוזן שומעת ועין רואה אלוקים עשה גם שניהם (משלי כ') — הכונה דאוזן שומעת לחוד ועין רואה לחוד, אבל האלוקים עשה גם שניהם גבי מתן תורה שראו את הנשמע ושמעו את הנראה.

*

— לט —

כי בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כ"ד) — נראה מכאן כי מלחמה ע"י תחבולות גם כן נקראת מלחמה, ובזה מיושבת הסתירה מה שבשופטים י"א כתיב ועתה הטוב טוב אתה מבלק וכו' אם נלחם נלחם בם והלא כתיב (יהושע כ"ד) ויקם בלק וילחם בישראל, אך באמת נלחם רק ע"י עצות ותחבולות, והכתוב בשופטים מדבר על מלחמה ממש.

*

אוצר החכמה

איכה

חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו לא השיב ידו מבלע (איכה) ¹²³⁴⁵⁶⁷ וקשה, הלא נטה קו פירושו שהתחיל לעשות תכנית לבנין חדש ומה ענינו כאן אצל החורבן? אלא הדין הוא — לא לסתור אינש בי כנישתא עד דבנא אחריתא (ב"ב ד') וא"כ כשחשב הקב"ה להשחית חומת בת ציון, היה צריך מקודם לנטות קו לבית-מקדש אחר ורק אח"כ לא השיב ידו מבלע.

*

קהלת

החכם עיניו בראשו (קהלת ב' י"ד) — הפירוש הוא בראש החכמה והיא היראת-שמים, כמו שכתוב ראשית חכמה יראת ה' (תהילים קי"א).

*

טובה חכמה עם נחלה (קהלת ז' י"א) — הפירוש שהחכמה טובה כאשר היא נשארת נחלה לתמיד.

*

טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידיך כי ירא אלוקים
יצא את כולם (קהלת ז' י"ח) — ובמדרש: „טוב אשר תאחז
מזה זה הלכה וגם מזה אל תנח ידיך זו אגדה, כי ירא אלוקים
יצא את כולם זה ר' אבהו דמן קיסרין". וקשה כלום לא מצאנו
מישהו אחר שהיה גם באגדה וגם בהלכה? ועוד קשה שהתוס'
(כתובות ח') אומרים שהמלה כולם פירושה שלשה דברים וכאן
נמנו רק שנים הלכה ואגדה. אלא באמת הדרשה על ר' אבהו
דמן קיסרין אינה מקושרת עם הרישא, וכונת המדרש על ר'
אבהו שהתקין לתקוע גם תש"ת גם תר"ת וגם תשר"ת (ר"ה
ל"ד) ועכשיו מיושב גם הלשון כולם, שהוא על ג' דברים.

*

מירע דריט

אונזר החכמה!

ג'ה"ח 1234567

ימים נוראים

בפיוט: ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה בא יום הדין וכו' — מקודם דנים את המלאכים כדי שלא יקטרגו על בני ישראל, שרואים שגם הם אינם זוכים ולא יהיה להם העוז לדבר על בני ישראל. ובזה מדויק הלשון ומלאכים יחפזון וכו' ויאמרו הנה בא יום הדין, ומדוע בא יום הדין? כי לא יזכו בעיניך בדין — בכדי שלא יזכו ולא יוכלו לקטרג על בני ישראל.

*

ובאמת מפני מה צריכים המלאכים לפחד ועל מה דנים אותם? אלא, ידוע דמכל מצווה נוצר מלאך טוב ומכל עבירה מלאך רע, ובר"ה בודקין המצוות והעבירות ובאם מוצאין איזה פגם שאין המצווה או העבירה שלמה מבטלין את המלאך שלה ומזה מפחדים המלאכים.

*

איתא בקדמונים טעם לתקיעת שופר כדי לערבב את השטן, ושאלו לאדם וצ"ל, מה יועיל בזה, הלא השטן יכול לזכור משנה שעברה? והשיב שהשטן הזה הכוונה היא ליצר-הרע של עצמו והאדם עצמו משתנה תמיד והיצה"ר של שנה זו איננו זה משנה שעברה ואינו יכול לזכור.

*

פסח

מה שמפסיקין בסדר של פסח באמצע ההלל ואוכלין הסעודה, בא להראות שגם הסעודה צריכה להיות הלל וממילא לא יהיה הפסק...

*

— מג —

למה בין הארבעה בנים בהגדת פסח מציגים צדיק מול רשע,
אלא שמול רשע צריך להציג צדיק שהוא חכם ויוכל לעמוד

כנגדו.

אה"ח 1234567

*

שבועות

יש לשאול, כיצד זה קרה באמת שישראל דור דעה ישנו קודם
מתן תורה ולא הכינו עצמם? אלא שזהו היה מסובב מאת
הקב"ה מסבב כל הסיבות, בכדי לפעול שישראל יוכלו לקבל
התורה תמיד בכל מצב, אפילו כשהם במצב של שינה.

*

איתא בגמרא דבמתן תורה היו רואים את הנשמע, ושאלו
לאדמו"ר זצ"ל, לשם מה היו צריכים זאת? וענה כי באם לא
היו רואים היו יכולים להבין במקום לא תרצה וכו' לו
תרצה עם וא"ו זהיו חושבים הכוונת שלו היינו לש"ש מותר
לרצוח ולכן היו מוכרחים לראות.

*

סוכות

סוכה למעלה מכ' אמה פסולה אבל דפנות מגיעות לסכך כשרה
משום דבאופן זה כן שלטא בה עינא (סוכה ב'), וראיה לזה,
שהמן הכין עץ לתלות את מרדכי בגובה של חמישים אמה והלא
רצה בודאי שיראו כולם וא"כ ראיה דבדפנות מגיעות לסכך כן
שלטא בהו עינא.

*

בסוכות היו מקריבין שבעים פרים ופירש"י שהוא כנגד שבעים אומות להגן עליהן מפני היסורים. ויש לדקדק מדוע דוקא בסוכות הקריבו קרבן זה? אלא דאיתא במדרש שאמר גוי אחד לריב"ק אנו יש לנו חגים ואתם יש לכם חגים וכו' אימתי אתם ואנחנו שמחים, ואמר לו בזמן שהגשמים יורדים, א"כ בסוכות שאין אנו רוצים שירדו גשמים כי דומה לעבד ששפך לו רבו קיתון של מים בפניו, יש לאומות טענה נגדנו שאיננו נותנים להם לשמוח, ולכן מפייסים אותם ומתפללים עליהם מן היסורים.

*

איתא בחז"ל על שמיני עצרת קשה עלי פרידתכם עשו לי סעודה קטנה, לכן נקראת סעודה קטנה משום שסוכות הוא הזמן של האושפיזין והאושפיו האחרון הוא דוד המלך ע"ה וא"כ למחרת בשמיני עצרת צריך להיות האושפיו של שהמע"ה ואצל שהמע"ה ישנן הפלגות גדולות על סעודתו וממילא כל סעודה שעושים ביום הזה נקראת קטנה לעומת הסעודה של היום.

*

בפיוט (תפלת גשם) על הסלע הך ויצאו מים. הקשה מדוע מוזכר דבר זה שנחשב לחטא למשה רבנו ע"ה בין זכויותיו? ואמר: שאיתא, אוצר החכמה בגמרא (יומא פ"ו) דהעושה תשובה מאהבה נעשים לו זדונות כזכויות. ומשרע"ה בודאי עשה תשובה מאהבה ונהפך החטא לזכות ולכן הובא כאן בתוך שאר זכויותיו.

*

חנוכה

לשנה אחרת קבעום ועשאום בהלל והודאה (שבת כ"א) — מה שלא קבעו באותה השנה, משום שגם בדבר טוב צריך מקודם לחכות ולהתבונן בו שנה לפני שקובעים שהוא באמת טוב.

— מה —

בש"ע הלכות חנוכה (סימן תרע"א) מתחיל ישר לפרש דין המהדרין מן המהדרין ולא פירש דין הפשוט ודין המהדרין. הטעם הוא, כי בחנוכה אפשר להגיע למדרגות גבוהות אף שלא בסדר ואפשר לדלג אל המדרגות הכי גבוהות שהן מהדרין מן המהדרין.

*

מקשים מדוע רק גבי חנוכה מצינו חילוקי דינים בעצם המצוה ויש ענין מיוחד של מהדרין מן המהדרין (שבת כ"א), אלא גבי חנוכה איתא (שם) שמצאו פך שמן בחותמו של כהן גדול, וקשה מה ענין כהן גדול אצל השמן, הלא השמן מכין כהן הדיוט ואיך באה חותם של כה"ג? וצריכים לומר דהשמן היה של חביתי כה"ג שהכין לעצמו, אך דזה קשה דלהמנורה היו צריכים שמן כתית משא"כ במנחות וא"כ איך הדליקו משמן זה? אלא בודאי הכה"ג היה מהדר לעשות מנחתו ג"כ בשמן כתית וכיון שכל הנס בא ע"י הידור לכן יש בחנוכה ענין של מהדרין ושל מהדרין מן המהדרין.

*

בגמרא (שבת) מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק, הכוונה היא לחנוכה וזהו: מי שאמר לשמן, לשון חכמה הרומז על אנשים גדולים, וידלק — יאמר לחומץ, אנשים קטנים, שג"כ ידלקו, כי בחנוכה יכול כל אחד לתקן עצמו.

*

פורים

המדרש (ב"ר פר' ל"ט) מתמה מדוע אמר מרדכי לאסתר שתגלה לאחשורוש שרוצים להרגו, ומה היה איכפת לו, עיי"ש

מה שמתרץ. ואפשר לומר כי לכן גילה משום שפחד אם יהרגו את אחשורוש ויודעו שאסתר היא יהודיה תיכף יעלילו עליה שהיא הרגתו ולכן גילה.

*

ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם (מגילת אסתר) — בפורים מתעוררת הנקודה הפנימית בלב כל יהודי ואפילו הפחות ביותר, וזהו ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים — היינו הנקודה היהודית — עליהם.

*

איתא במדרש מגילת אסתר דהיו להמן שם"ה יועצים כנגד שם"ה ימי השנה, ואפשר למצוא רמז לזה בפסוק רק רע כל היום, סופי תיבות עמלק, היינו המן, ומרומז שהיה לו רע, יועץ לרעה מיוחד לכל יום ויום.

*

אוצר החכמה

בירושלמי מגילה יש נוסחא בשושנת-יעקב: ארור המן ובניו, ויש להבין למה אין אנו אומרים גירסא זו? אלא זו היא גירסא עתיקה ולאחר שלמדו מבני-בניו של המן בבני-ברק (גיטין נ"ז) בטלו אותה.

*

מה טעם נתקנה בפורים דוקא המצוה של מתנות לאביונים? מפני שאחשורוש נתן לבני ישראל רשות לשלול שלל ולבוז בז, אבל בנ"י לא עשו כן כמ"ש ובביזה לא שלחו את ידם, והיה זה נסיון גדול לעניים שבהם, ולכן התקינו להם מצוות מתנות לאביונים.

*

מאמרי חז"ל

מס' ה'ס"ה

א"ח"ח 1234567

ברכות

בגמרא (ברכות ב') תנא מהיכי קאי דקתני מאימתי ותו. מ"ש דפתח בערבית ברישא ומתרין תנא אקרא קאי וכו' אבע"א יליף מבריתו של עולם וכו', והנה התירוץ הראשון הוא על שתי הקושיות והתירוץ השני הוא רק על הקושיא הראשונה, ומקשים המפרשים מה צריך להתירוץ השני אם בתירוץ הראשון כבר מתורצות שתי הקושיות? ואמר אדמו"ר זצ"ל שאפשר לומר כי התנא חפץ להשמיענו בפתיחת הש"ס שצריך לתרין כל מה שאפשר ואפילו רק חצי תירוץ, ועוד אפשר לומר דהתירוץ השני הוא ג"כ על ב' הקושיות, כי התוספ' בריש פרק כיצד מברכין אומרים שלא שייך להקשות מדוע לא שואלת המשנה תנאי ההיכי קאי שצריך לברך, משום שסברא היא שצריכים לברך שאסור ליהנות מהעוה"ז בלי ברכה, כמו שאומרת שם הגמ', וא"כ גם כאן הפי' יליף מבריתו של עולם ולכן מקדים ערב וכיון שיש בורא עולם, סברא שצריך להמליכו עלינו ומתורצות שתי הקושיות.

*

בגמרא (ברכות ג') שאמר דוד המלך ע"ה ולא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילח אקום, וקשה מה זה נוגע לחסידות? אלא שאיתא (סוף סוטה) זריזות מביאה לידי חסידות.

*

המשמח חתן וכלה זוכה לתורה שנתנה בה' קולות (ברכות ו') — וקשה הלא יש עוד פסוק: וכל העם רואים את הקולות, וא"כ ישנם ו' קולות? אלא ההוא קולות דקודם מתן תורה הוו.

וקשה א"כ מדוע באמת נכתב הפסוק אחרי מתן תורה ? אלא שאחרי מתן תורה ראו את הקולות בצורה אחרת לגמרי ומתוך הבנה שונה, אחרי מתן תורה היו הקולות אחרים.

אה"ח 1234567

*

לוחות ושברי לוחות מונחים בארון (ברכות ח') — לשם מה היו צריכים השברים ? אלא כאשר היו צריכים את הלוחות נעשו שלמים, וראיה לזה שכתוב ואשבור את הלוחות לעיניכם שפירושו שרק לעיניהם היה נראה כשבור, אבל לא במציאות, כמו שדורשים חז"ל עה"פ ויקח את שמעון ויאסרו לעיניהם, שאחרי שהלכו שחררו.

*

הגמרא בברכות (דף כ"ח) אומרת, שהיה ר"ג מכריז כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית-המדרש, ומקשים מי זה יוכל לדעת אם אצל השני תוכו כברו ? אלא הפירוש הוא שהדיבור של ר"ג השפיע ונכנס כ"כ בלבבות, עד שמי שלא היה תוכו כברו לא יכול היה להיכנס.

*

שבת

בגמרא (שבת ה') דבן עזאי סבר מהלך כעומד, והתוס' הביאו דהירושלמי מקשה א"כ היכי משכחת לה דיהיו חייבים על מעביר ד"א ברה"ר, דהלא אם עומדים באמצע הדרך אין עוברים, שצריכים ללכת הד"א בבת-אחת ולפי בן עזאי תמיד

נחשב שעמד, ומתריץ הירושלמי דמשכחת לה בקופץ את הד"א
בבת-אחת. הקשה אדמו"ר זצ"ל, א"כ לפי בן עזאי כל החשש
שחששו שמא יעבירו ד"א ובגלל זה אמרו לתקוע ולקרוא
מגילה בשבת הוא שמא יקפז, שחלא אחרת לא יעבור איסור
ואיך חששו לחשש רחוק כזה? ואמר, נראה מכאן שבשעת
עשיית מצווה צריך אדם להיות „טאנצעדיק" — מרקד.

*

ערובין

1134567

בגמרא (עירובין כ"א) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית-
האסורים וכו' א"ל תן לי מים שאמול את ידי וכו' מוטב שאמות
מיתת עצמי ואל' אעבור על דברי חברי. הלשון מיתת עצמי
אינה מובנת. אולם רבי עקיבא ידע שבמיתתו יעשה קדוש-
השם גדול כמ"ש בגמרא (ברכות ס"א) כל ימי הייתי מצפת וכו',
וזהו הפירוש של מיתת עצמי, שתהא מיתה פשוטה בלי קדוש
ה' ובלבד שלא לעבור על דברי חבריו.

*

מצוות לאו להנות ניתנו (עירובין ל"א) — וברש"י אלא לעול
על צוארם. קשה א"כ הלא יש חנאה בקיום המצוה שנפטר
עי"ז מן העול? אלא משום דמצוה גוררת מצוה אין כבר תנאה
מאחר שבא עול חדש.

*

בגמרא (פסחים מ"א) פסח שבשלו בחמי טבריה חייב וכו', ומקשים המפרשים איך יתכן דבר כזה, הלא בירושלים לא היו מעיינות חמים כמ"ש לעיל בדף ח' מפני מה אין חמי טבריה בירושלים וכו' ולהוציא הבשר לטבריה הרי אסור ואם יביאו מים מחמי טבריה יצטננו? אולם, אפשר שכבר אז היתה ההמצאה של הכלי שומר החום (טרמוס) שמקיים את המים בחומם ואפשר היה להביא מים מחמי טבריה.

*

ר"א איקלע למחוזא אמרו ליה ליברך לן מר קידושא רבא וכו' (פסחים קו) — והכוונה על קידוש שבת בבוקר ומה שנקרא קדושא רבא עיין ברש"י ובר"ן. ויש לומר הטעם לזה, כי קבלת התורה היתה בשבת בבוקר (שבת פ"ו) ותיכף כששמעו זכור את יום השבת לקדשו ופירש להם משרע"ה זכרהו על היין, תיכף עשו קידוש ולכן נקרא הקידוש של יום קידושא רבא מפני שהוא היה הקידוש הראשון.

*

יומא

אדמו"ר זצ"ל שאל פעם לר"מ שפירא זצ"ל מלובלין, בריש יומא ר"י אומר אף אשה אחרת מתקינין לו, והקשה דאיתא בגמרא יבמות (דף ג"ט) דכה"ג לא ישא את הבוגרת אלא נערה והלא נערה היא פחותה מבת עשרים ואיתא בירושלמי פ"ב מביכורים דקודם עשרים שנה אין מענישין בבי"ד של מעלה,

והחכ"צ בתשובותיו אומר שאם אין מענישין אין צריך כפרה וא"כ מה תיקן ר' יהודה הלא אפילו אם ישא את האשה שהכינו לו יהיה חסרון בוכיפר בעדו ^{אזה"ח 1234567} ובעד ביתו, כי הלא אשתו הנקראת ביתו אינה צריכה כפרה? ותירץ לו הרב מלובלין דהטעם שאסור לכה"ג ליקח בוגרת מבואר בגמרא יבמות (שם) משום דכתיב „והוא אשה בבתוליה יקח” ואי הוה כתיב „והוא אשה בתולה יקח” ה"א אפילו מקצת בתולים גם כן והיה יכול ליקח גם בוגרת, השתא דכתיב בבתוליה משמע כל בתולים ויכול ליקח רק נערה, אבל ר"י לשיטתו בריש בכורות ששותפות עכו"ם חייבת בבכורה מפני דכתיב כל בכור ואי הוה כתיב בכור היה הפירוש כל בכור, השתא דכתיב כל בכור אפילו מקצת בכור, וא"כ לר"י כמו שבכור משמע כל בכור, כך גם בתולה משמע כל בתולה ומדכתיב בבתוליה משמע מקצת בתולים, ולפי שיטתו יכול כה"ג ליקח בוגרת.

*

בחז"ל: פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. הדמיון לאולם הוא, מה האולם לא נסגר אף פעם כי לא היו לו דלתות (מדות פ"ב מ"ג), כך גם הפתח בלב לא יסגר לעולם...

*

סוכה

ולא היה לולב אלא לר"ג וכו' שקנאו באלף זוז וכו' להודיעך כמה מצוות חביבות עליהן (סוכה מ"א) — יש לדקדק מה הלשון עליהן, הלא רק ר"ג קנה את הלולב וצריך היה להכתב: ראה כמה מצוות חביבות עליו. ונראה שהיתה כאן מכירה פומבית

וכל אחד הוסיף במחיר עד שקנאו ר"ג, א"כ ראייה דהיו המצוות חביבות על כולם.

*

מגילה

בגמרא (מגילה י"ב) מלמד שפרחה בה צרעת, במתניתא תנא בא גבריא¹ל ועשה לה זנב. על צרעת מביאים ג"ש ממה שכתוב את אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה אצל ושתי, עם זה שכתוב כי נגזר מבית ה' אצל עוזיהו. ואמר אדמו"ר זצ"ל שא"כ נלמד הכל מהפסוק אשר נגזר עליה ואפשר לפרש דגם בא ועשה לה זנב נלמד משם, כי אשר נגזר עליה הכונה מששת ימי בראשית לפי מה שאיתא במדרש עה"פ ויהי האדם לנפש חיה אר"י מלמד שנעשה לו זנב כחיה, אלא שחזר ולקחה מפני כבודו, וא"כ ושתי שהסירה הכבוד והצניעות שעשתה מלאכה בבנות ישראל ערומות, מגיע לה כמדתה מקדם, ובזה גם מוסבר מדוע היה צריך לעשות לכתחילה זנב — כדי שלא יהיה חדש תחת השמש.

*

מועד קטן

בגמרא (מו"ק ט') בשעה שביקש שלמה להכניס ארון לבית קדשי הקדשים נסגרו השערים, משאמר זכרה לחסדי דוד אבי מיד נענה, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כפני שולי קדירה. הפירוש הוא כי אם היה אפילו פגם דק מן הדק בדוד לא היה בנו זוכה שיפתחו שערים, וכיון שנפתחו מבאן ראייה שלא היה בדוד שום פגם ולכך נהפכו פני שונאיו כשולי הקירה.

יבמות

בגמרא (יבמות מ"ח) תניא ר' חנניא בנו של ר"ג אומר מפני מה גרים מעונים בזה"ז, שלא קיימו ז' מצוות בני נח. קשה, הלא ר"ח סובר בסנהדרין (דף נ"ו) שבני נח נצטוו גם על דם מן החי וא"כ הוי ליה למימר שלא קיימו ח' מצוות.

*

סנהדרין

אוצר החכמה

בגמרא (סנהדרין) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב או שכולו זכאי, שני הדברים אחד הם, כי בן דוד יבוא בדור שיהא מבורר מי אלה היראים ואלה שלא יהיו אתם יהיו ממילא כולו חייב.

*

ג' קפצה להם הדרך (סנהדרין צ"ה) — וקשה דרש"י פירש בפר' שלח (פרק י"ג פסוק כ"ה) דלמרגלים היה קפיצת הדרך ¹²³⁴⁵⁶⁷ואח"כ לא נמנו? אלא דגבי ארץ-ישראל איתא (גיטין נ"ז) דפשטא וגמדא וא"כ הוא ענין אחר מכל קפיצת הדרך, דבשעת הצורך נעשית גמדא ואף שגם זו קפיצת הדרך אינה נמנה משום שהיא מסוג אחר.

*

אבות

והוי מחשב הפסד מצוה (אבות פ"ב מ"א) — שתחשוב כמה היית מוכן להפסיד בשביל המצוה, שאם היו נותנין לך אפילו מיליון רובל בכדי שלא תניח תפילין בודאי לא היית מסכים, ולכן כשמקיים המצוה תהיה לו אותה השמחה, כאילו יש לו מיליון רובל.

אשר חתם

אשר חתם

ענינים שונים

יראת שמים

אדמו"ר זצ"ל אמר פעם לבחור שיהיה ירא-שמים, ושאלו הבחור איך נעשים ירא-שמים? ואמר לו, כשמברכים מאה ברכות בכל יום ^{אח"כ} נעשים ירא-שמים, כמ"ש בגמרא על הפסוק כי מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו' ודורשת הגמרא אל תקרי מה אלא מאה, ^{אוצר החכמה} שצריך לברך מאה ברכות בכל יום.

*

ברכות

בתפילה בא"י המעביר שינה מעיני וכו' ואח"כ ויהי רצון מלפניך וכו', מה שיש וא"ו באמצע — ויהי רצון ולא יהי רצון, ומה שהוא באמת כך משום שהיא ברכה אחת ולכן גם לא עונים אמן אחרי ברכת המעביר וכו'. מדוע באמת ברכה אחת היא ומה שייכות יש בין ברכת המעביר ליהי רצון? אלא דבוייהי רצון נזכר שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצוותיך ואל תביאני לא לידי חטא וכו' ואם באמת רוצה את כל הדברים האלה אז יש לברך המעביר שינה מעיני וכ' אבל אם אינו רוצה למה לו לברך, הלא אדרבה רשעים בשנתם הנאה להם והנאה לעולם (סנהדרין ג'), ולכן נסמכו הברכות שאחת תלויה בחברתה.

*

תשמישי קדושה

כשם שהתיק שמונחים בו התפילין נקרא קדוש (תשמישי קדושה) כך יהודי שמניח תפילין נקרא ג"כ קדוש.

*

דוד

הרבי מפלץ זצ"ל שאל לב"ק אדמו"ר זצ"ל מדוע נקרא הקב"ה דוד של ישראל (אני לדודי ודודי לי) וענה לו, כי המדרש דורש עה"פ למען אחי ורעי, שאלו הם אברהם יצחק ויעקב וכיון שהאבות נקראו אחים ממילא אנו — בניהם — בני אחים והקב"ה הוא דודנו.

*

אוצר החכמה

יבום

החכ"צ בתשובה א' הקשה על המהרי"ט שסובר שאם נפטרו מן המצוה א"א להתחייב עוד פעם במצות יבום, א"כ היכי משכחת לה לגמרי מצות יבום? הלא גם המיבם וגם היבמה אוננין ופטורים מכל המצוות ואיך יכולים להתחייב במצוה עוד פעם? ותירץ אדמו"ר זצ"ל כי הטעם שאונן פטור מן המצוות איתא בספרי קדושים, כדי שיהיה לו קשר לנפש המת, שגם הוא פטור מן המצוות, כדאיתא (נדה ס"א) במתים חפשי כיון שאדם מת וכו', וזהו הטעם שפטור האונן רק ממצוות עשה ולא ממצוות לא תעשה, כי הרי על מצוות ל"ת גם המת אינו עובר וא"כ לפי"ז יש לומר דבמצוות יבום שיש בה ניחום לנשמת המת, כמבואר בספרים, חייב האונן ואינו נפטר ממנה.

*

חתן

הטעם מה שנוהגין לתת לחתן שעון זהב, משום שעכשיו מתחיל בחיים חדשים, לכן רומזין לו שידע להעריך כל רגע כמו זהב.

*

— נח —

אדמו"ר זצ"ל אמר לחתן אחד: כתיב (ד"ה א') עוז וחדוה
במקומו — יהודי צריך להיות בשמחה אך תמיד כתיב (ישעיהו
נ"ט) עוונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלוֹקֵיכֶם, אבל בחתן
שמוחלין לו כל עוונותיו צריך להיות בשמחה.

אוצר החכמה

*

טוב רואי

המדרש מבאר על הפסוק וטוב רואי הנאמר בדוד שכל הרואהו
נזכר בתלמודו, הפירוש הוא שכל מי שראהו ראה שהוא יהודי
כשר ואדם גדול וממילא נזכר בתלמודו שעמוני ולא עמונית
מואבי ולא מואבית, שמדבר טמא לא יצא טהור וא"כ ראייה
שעמוני ולא עמונית.

אח"ח 1234567

*

ארץ־ישראל

על המאמר אזנים לכותל אמר: דהכונה לכותל המערבי שאמרו
חו"ל שלא זוה שכינה משם, ושם נשמעות ומתקבלות כל תפילות
ישראל.

*

בגמרא (בבא מציעא מ"ב) לעולם ישליש אדם מעותיו שליש
בקרקע וכו'. ואמר: שהכונה על קניית קרקע בארץ ישראל, כי
במסכת ערכין כ"ט מבואר שקרקעות חו"ל המה כמו מטלטלי
ארץ־ישראל.